

УДК 94:316.42+330.34(574)

<http://doi.org/10.46869/2707-6776-2022-20-7>

Деменко О.Ф.

<https://orcid.org/0000-0002-1144-0576>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН У СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті проаналізовано особливості внутрішньої та зовнішньої політики Республіки Казахстан у сучасних умовах. Встановлено наявність складних проблем у політичному і соціально-економічному розвитку Казахстану та ускладнення геополітичної ситуації як довкола цієї країни, так і в центральнопівденноазійському регіоні загалом. З'ясовано, що президент К.-Ж. Токаєв з метою зміцнення своїх позицій здійснює перезавантаження влади шляхом внесення змін до Конституції, проведення дострокових президентських і парламентських виборів та оновлення місцевих адміністрацій. У результаті в країні завершився процес транзиту влади, а перший президент Н. Назарбаєв втратив свій статус та вплив на політичні процеси. Встановлено, що обіцянки К.-Ж. Токаєва реалізувати програму соціально-економічних реформ, знизити корупцію, провести децентралізацію влади та відкрити громадянам більше можливостей для участі у політиці залишаються нереалізованими.

Реагуючи на війну Росії проти України та події січня 2022 р., Казахстан оновив воєнну доктрину, у якій відтепер зроблено наголос на необхідності посилення захисту кордонів та протидії внутрішнім загрозам. У зовнішній політиці Казахстан продовжує декларувати багатовекторність і прагматизм, дотримуючись політики нейтралітету і запобігаючи власному залученню у міжнародні конфлікти. Астана прагне до пошуку нових партнерів та поглиблення вже існуючих зв'язків з іншими державами. Водночас у казахстанському суспільстві наростають сумніви щодо доцільності привілейованого становища Росії у зовнішній політиці Казахстану, з огляду на усвідомлення загроз, які надходять з боку цієї агресивної та непередбачуваної країни.

Ключові слова: Центральна Азія, Республіка Казахстан, зовнішня політика, російська агресія, транзит влади, соціально-економічна ситуація.

2022 р. став знаковим у новітній історії Республіки Казахстан (РК). Відзначивши у грудні 2021 р. 30-ти річчя своєї незалежності, вже через декілька тижнів країна опинилася на межі громадянської війни та зіткнулася із масштабними загрозами власній державності. Водночас події та процеси січня 2022 р. стали каталізатором масштабних змін у політичній та соціально-економічній системі Казахстану.

Враховуючи незмінну політичну стабільність та високі соціально-економічні показники, РК традиційно вважалася однією з найбільш успішних і розвинутих країн не тільки регіону Центральної Азії (ЦА), а й усього пострадянського простору. Проте події січня 2022 р. продемонстрували наявність низки серйозних викликів і загроз, які постали перед країною і вимагають негайного вирішення. Найскладніші серед них такі: слабкість державних інститутів, важка соціально-економічна ситуація, корумпованість правлячої еліти, колапс процесу транзиту влади, негативний вплив антиросійських санкцій на

економіку, економічна й транзитна залежність від РФ та безпосередні погрози з її боку територіальній цілісності і суверенітету Казахстану.

Зважаючи на лідерські позиції РК в регіоні, події, що відбуваються у цій країні, викликають жвавий інтерес у науковців та аналітиків. Також слід враховувати, що зовнішньополітична діяльність Казахстану безпосереднім чином впливає на Україну у контексті протидії російській агресії, а українсько-казахстанські відносини мають високий потенціал для розвитку у майбутньому.

У сучасних умовах перед Казахстаном постали завдання прискорення соціально-економічних реформ, перегляду зовнішньополітичних пріоритетів, удосконалення методів їх реалізації та вироблення системних заходів щодо захисту власних національних інтересів на міжнародній арені. Зокрема, мова йде про необхідність стимулювання економічної дипломатії та зусиль із залучення інвестицій, посилення лідерства Казахстану у регіоні ЦА, налагодження рівноправної та ефективної співпраці з провідними країнами світу та міжнародними організаціями.

Незалежний Казахстан тривалий час асоціювався з іменем Н. Назарбаєва, який був при владі три десятиліття і продовжував впливати на державний апарат після залишення президентської посади у 2019 р. Позиції екс-президента здавалися непохитними. У Конституції він був записаний як фундатор незалежної держави, закріплений за ним статус «елбаси» вважався незмінним. Іменем екс-президента в Казахстані було названо вулиці, парки, школи, заклади вищої освіти, столичний аеропорт. Ім'я Нурсултан було одним із найпопулярніших серед казахських хлопчиків. Навіть партія влади, яка з 1999 по 2006 рр. називалася «Отан» («Батьківщина»), була перейменована на «Нур Отан» («Світло Батьківщини»).

Казахстанські та зарубіжні аналітики зазначали, що в країні останні два десятиліття активно формувався культ особистості Н. Назарбаєва. У 2010 р. за ним на законодавчому рівні закріпили титул «елбаси» – «лідера нації», дозволили обиратися на посаду глави держави необмежену кількість разів та наділили недоторканністю.

19 березня 2019 р. Н. Назарбаєв пішов у відставку і передав владу своєму ставленику К.-Ж. Токаєву. Наступного дня новий глава держави запропонував перейменувати столицю місто Астану в Нур-Султан, а також назвати на честь першого президента центральні вулиці великих міст. Розпочалася хвиля перейменувань, яку з ентузіазмом підтримали парламент та масліхати на місцях. Після відставки перший президент зберігав у своїх руках значні владні повноваження, ставши фактично неформальним гарантом стабільності та спадкоємності власного курсу, який продовжував реалізовувати його наступник.

Але «кривавий січень» та низка наступних подій, якими був насичений 2022 р., запустили процес, що отримав назву «деелбасизації» або «деназарбаєвізації». На початку 2022 р. в умовах наростаючої кризи президент

К.-Ж. Токаєв реалізував заходи, які дозволили йому зосередити владу у своїх руках та сформувати єдиний центр прийняття рішень для нормалізації ситуації у країні. За допомогою військ Організації Договору про колективну безпеку (ОДКБ) масові заворушення досить швидко вдалося придушити.

Сам перший президент Н. Назарбаєв нині перебуває у неоднозначній ситуації. З одного боку, жодних офіційних претензій до нього у зв'язку з січневими подіями пред'явлено не було. Під час своїх нечисленних появ у публічному просторі він демонструє цілковиту лояльність до свого наступника. З іншого боку, у країні послідовно йде процес десакралізації персони Н. Назарбаєва та його політичної спадщини. Показовими прикладами цього процесу стали повернення столиці Казахстану її колишньої назви – Астана, виключення Дня першого президента зі списку державних свят та скасування у лютому 2023 р. закону «Про Першого Президента – Єлбаси». У березні 2022 р. партія влади «Нур Отан» змінила назву на «Аманат» («Заповіт предків»).

У результаті найближчі родичі Н. Назарбаєва втратили імунітет від переслідування, була скасована довічна фінансова підтримка на забезпечення безпеки екс-президента та членів його сім'ї за рахунок коштів держбюджету. Колишній президент також втратив право звертатися до нації та виступати з пропозиціями до органів державної влади. До того ж Н. Назарбаєв продовжує користуватися імунітетом від судового переслідування відповідно до діючого закону про президента [1].

Через рік після кривавих січневих подій, у яких за офіційними даними загинули щонайменше 238 осіб, багато питань залишаються відкритими. Правозахисники стверджують, що казахстанські поліцейські та військові застосовували надмірну силу, мали місце необґрунтовані затримання та масові тортури тисяч арештованих. Влада опублікувала списки загиблих, але не зазначила обставин їх смерті. Офіційна Астана відкинула заклики до проведення незалежного міжнародного розслідування обставин масових заворушень та їх придушення.

Криваве насильство під час широкомасштабних протестів у січні 2022 р. та суперечливі результати розслідування тих подій, затьмарили президентство К.-Ж. Токаєва. А його рішення запросити контрольовану кремлем ОДКБ для придушення протестів створило проблеми легітимності влади. З метою їх вирішення діючий президент розпочав повне перезавантаження влади шляхом внесення вигідних для себе змін до Конституції Казахстану, проведення дострокових президентських і парламентських виборів та оновлення місцевих адміністрацій, щоб знову спробувати утвердитися як авторитетний, легітимний і незалежний лідер держави, а не спадкоємець Н. Назарбаєва чи боржник Росії і особисто В. Путіна, який врятував його владу.

У 2022 р. було внесено два пакети змін та доповнень до Конституції РК: 1) у червні – 56 поправок до 33 статей, які зокрема включали заборону на членство президента країни в політичних партіях, передбачали формування Мажилісу

Парламенту за змішаною системою, скасування в ньому квоти Асамблеї народів Казахстану, скорочення президентської квоти в Сенаті Парламенту з 15 до 10 депутатів, відновлення діяльності Конституційного суду тощо. Ці поправки були внесені до Основного закону за результатами республіканського референдуму 5 червня, під час якого їх підтримали 77,18% громадян; 2) у вересні – 8 поправок до 6 статей, які обмежили мандат президента одним терміном тривалістю 7 років без права переобрання, що були внесені парламентом РК.

Вибори президента Казахстану у 2022 р. були оголошені та проведені в умовах наростання геополітичної напруженості, що створила серйозні ризики та виклики для політичної, соціально-економічної та інформаційної безпеки країни. Водночас будь-яких суттєвих спроб зовнішнього втручання у виборчий процес зафіксовано не було. Безпосередньо зовнішній фактор у виборчій кампанії проявився у діяльності іноземних та міжнародних спостерігачів (всього було зафіксовано 641 спостерігача), які представляли 10 міжнародних організацій (СНД, ШОС, Організацію тюркських держав, ОБСЄ тощо) та 35 іноземних держав, що засвідчило значний зарубіжний інтерес до політичних процесів у Казахстані [2].

К.-Ж. Токаєв цього разу балотувався як безпартійний кандидат, висунутий трьома парламентськими партіями та групою громадських організацій у складі Народної коаліції. Окрім цього він фактично не брав участі у безпосередній агітаційній діяльності. Його команда відмовилася від різних гасел, а також від проведення масових акцій, на користь окремих зустрічей із різними групами громадян для предметного обговорення актуальних питань та шляхів їх вирішення. Опозиція діючому режиму не змогла об'єднатися і висунути зі своїх лав єдиного кандидата.

За підсумками виборів К.-Ж. Токаєв був переобраний на другий президентський термін, отримавши 6,4 млн. голосів виборців (81,31%). До того ж новий термін розрахований на триваліший час, достатній для максимальної реалізації заявлених у передвиборчій програмі політичних та соціально-економічних заходів. Президентські вибори 2022 р. завершили процес транзиту влади від першого президента Н. Назарбаєва до К.-Ж. Токаєва, який відтепер зосередив у своїх руках всі владні повноваження.

Утім президентська виборча компанія породила певні сумніви щодо зміцнення легітимності чинного глави держави через низьку конкурентність, масове застосування адміністративного ресурсу, відсутність реальної опозиції, обмеження на діяльність незалежних засобів масової інформації та спостерігачів. Близько 6% виборців проголосували проти всіх кандидатів.

Услід за достроковими президентськими виборами відбулося перепризначення керівників областей і трьох найбільших міст Казахстану. Незважаючи на вимоги громадськості щодо прямих виборів акимів областей, влада організувала процедуру так званих «непрямих виборів», представивши її

як крок до децентралізації державного управління. За результатами внесення змін до Конституції, була ухвалена поправка, що стосується акимів. Якщо раніше президент вносив на розгляд масліхата області, столиці та міст республіканського значення одну кандидатуру на посаду акима, то тепер він має подавати не менше двох претендентів [3]. На практиці з'ясувалося, що в країні фактично залишилася колишня система прямого призначення акимів президентом, яку масліхати лише формально погоджують. У результаті після перепризначення керівників областей і трьох найбільших міст країни 70% акимів зберегли свої посади. Тобто, це черговий приклад косметичних перетворень політичної системи РК, які не змінюють сутності авторитарного режиму.

Дострокові парламентські вибори, призначені на березень 2023 р., спрямовані на подальшу консолідацію влади на тлі загострення зовнішніх загроз та внутрішніх проблем. Запропонована у 2022 р. ініціатива К.-Ж. Токаєва щодо сприяння розвитку багатопартійності, зокрема шляхом зниження мінімальної кількості членів для реєстрації партій з 20 до 5 тис. осіб, спочатку вселила надію на демократизацію політичної системи країни. Але насправді адміністрація президента продовжує зберігати повний контроль за реєстрацією партій через Міністерство юстиції. Як наслідок, за роки президентства К.-Ж. Токаєва незалежних від влади політичних партій у Казахстані так і не з'явилося, оскільки реєстрацію можуть пройти лише лояльні політичні проекти, які створюються згори для імітації багатопартійності.

Внаслідок внесення змін до виборчого законодавства 70% депутатів мажоритарії будуть обиратися за партійними списками, а 30% – у 29 одномандатних округах. Влада наголошує на прагненні зробити виборчий процес більш демократичним, проте, насправді, дві третини місць у парламенті (69 мандатів), будуть обрані виключно серед семи зареєстрованих партій, які репрезентують пропрезидентський блок.

Незважаючи на реєстрацію деяких опозиційних кандидатів у вищезазначених одномандатних округах, все одно влада контролює організацію виборів та підрахунок голосів, оскільки виборчі комісії, від центральної до дільничних, формуються з представників тих самих семи пропрезидентських партій та бюджетників, що призначаються акіматом [4]. Очевидно, що за результатами дострокових виборів у Казахстані буде сформовано новий за формою, але старий за змістом, контрольований діючим президентом, парламент.

Після парламентських виборів настане час перетворювати обіцянки на конкретні справи й нарешті показати, що ж означає насправді курс на реформи під назвою «Новий Казахстан» у розумінні К.-Ж. Токаєва. Це буде найважливіший критерій, за яким оцінюватимуть режим, зокрема: як вирішуватимуться питання перерозподілу багатств у країні та створення основ більш стійкого й справедливого розвитку; якими будуть дії, спрямовані на

обмеження корупції та поєднання бізнесу і політики, як це було прийнято за першого президента.

Утім існує багато сумнівів, чи будуть взагалі втілені в життя обіцянки соціально-економічних реформ та забезпечення більш відкритого політичного процесу. Існує думка, що К.-Ж. Токаєв більше прагне бути «новим лідером» у глобальному та регіональному масштабах, а не всередині країни [5]. Адже з моменту приходу до влади він рідко з'являється на заходах внутрішньополітичного характеру. Як дипломату за професією, міжнародні зустрічі йому набагато ближче.

В економічній сфері Казахстан декларує намір домогтися економічного зростання за рахунок залучення в країну іноземного капіталу, розвитку малого та середнього бізнесу, покращення умов життя. Ключовим напрямом економічної політики проголошено демонополізацію. З одного боку, вона передбачає скорочення до 2025 р. частки держави в економіці до 14% та приватизацію 675 об'єктів державної власності та квазідержавного сектору. Станом на 1 грудня 2022 р. у конкурентне середовище вже було передано 253 об'єкти, ще 146 – виставлено на продаж. З іншого боку, навпаки, проводиться робота щодо повернення державі необґрунтовано приватизованих об'єктів у сферах телекомунікацій, залізничної інфраструктури, енергетики тощо. До кінця 2022 р. до державної власності повернулися 11 таких компаній, щодо 26 підприємств аналогічні заходи ще розглядаються. Також було повернуто державі 5 млн. гектарів сільськогосподарських земель [6].

Протягом 2022 р. відбулися зміни в оборонній політиці РК. Реагуючи на війну Росії проти України та січневі події, Казахстан у жовтні прийняв оновлену воєнну доктрину. У документі зроблено наголос на необхідності посилення захисту кордонів, постачання сучасної техніки для збройних сил та прикордонних військ. Також передбачено збільшення повноважень для силових органів щодо реагування на внутрішні заворушення. Стаття 19 доктрини передбачає вдосконалення структури Національної гвардії та посилення її складу. Водночас зазначається, що збройні сили будуть використовуватися не лише для реагування на зовнішні загрози, а й з метою ліквідації внутрішніх криз, збройного конфлікту всередині країни та в умовах надзвичайного стану [7]. Тобто можемо зробити висновок, що нова воєнна доктрина переважно орієнтована на протидію внутрішнім загрозам, а внесені зміни свідчать, що позиція Казахстану у зовнішній політиці і надалі залишається спрямованою на багатовекторність. Астана не вважає будь-яку країну своїм ворогом, рішення щодо зміцнення кордонів із РФ не приймаються, активних закупівель озброєння і військової техніки не відбувається, а Росія, як і раніше, залишається ключовим партнером РК в сфері оборони.

У 2022 р. серйозне випробування на міцність пройшла також зовнішня політика Казахстану, базовими принципами якої декларується багатовекторність і прагматизм. Основними викликами для РК стали

повномасштабна збройна агресія Росії проти України та посилення санкційного тиску на країну-терориста з боку США, Великої Британії, Європейського Союзу та інших країн. Слід також зазначити загострення відносин між США та Китаєм навколо Тайваню, Азербайджаном та Вірменією – навколо Нагірного Карабаху, Киргизстаном та Таджикистаном – через спірні прикордонні території.

У таких умовах Казахстан докладав зусиль, щоб дотримуватися політики нейтралітету і запобігти власному залученню у протистояння між конфліктними сторонами. З цією метою він, зокрема, періодично закликав Росію та Україну врегулювати конфлікт переговорним шляхом, пропонуючи своє посередництво, утримувався від голосування за резолюції Генеральної Асамблеї ООН, які засуджували російську агресію. Водночас така позиція не завадила Астані надати Києву гуманітарну допомогу загальною вартістю понад 2,2 млн. дол. [6].

Президент К.-Ж. Токаєв відкрито заявив про невизнання Казахстаном самопроголошених терористичних утворень днр та лнр. Окрім цього він неодноразово висловлював прихильність до подальшого розвитку дружби та партнерських відносин своєї країни з РФ, а також продовження участі РК в Євразійському економічному союзі (ЄАЕС) та ОДКБ. Стосовно санкційного протистояння лідери Казахстану запевнили, що їх країна не має наміру як приєднуватися до західних санкцій проти Росії, так і сприяти їй будь-якими способами ці санкції обходити.

У рамках ЄАЕС Казахстан прагне розширити економічне співробітництво з іншими учасниками організації, збільшити з ними свій торговельний оборот, розширити можливості для малого та середнього бізнесу, отримати доступ до ринку енергоресурсів та їх транспортування. Під час свого головування в ЄАЕС у 2021 р. Казахстан намагався реалізовувати такі пріоритети розвитку: тісніша промислова кооперація, усунення бар'єрів у взаємній торгівлі, активне використання транскордонних транспортних коридорів та логістичних хабів, впровадження у різні сфери цифрових технологій та вихід ЄАЕС на зовнішні ринки, розвиток відносин з третіми країнами та інтеграційними об'єднаннями [8].

До того ж громадськість та частина політичної еліти РК скептично ставляться як до самого ЄАЕС, так і до перспектив участі у ньому Казахстану. Зокрема, у медійному просторі поширюються ідеї про те, що жодних економічних переваг від участі у цьому об'єднанні РК насправді не має, а навпаки лише отримує негативне сальдо торговельного балансу через нижчу конкурентоспроможність експортного потенціалу, порівняно з РФ та Білоруссю. Росія ж, на думку низки казахстанських експертів, розглядає Казахстан виключно як свій сировинний придаток. Як наслідок, у країні поширюються ідеї щодо виходу Казахстану з ЄАЕС [9]. На противагу громадськості, казахстанська влада невпинно демонструє протилежну позицію

щодо безальтернативності участі РК у цьому інтеграційному об'єднанні під контролем РФ.

Казахстан продовжує політично та економічно залежати від російського режиму, особливо у питаннях транзиту через російську територію енергоносіїв та інших товарів і послуг. Поки ця залежність не буде нівельована, Астана не матиме можливості робити якісь альтернативні кроки на міжнародній арені. Очевидно, що Казахстан не хоче загострювати свої відносини з Росією, а керівництво країни чітко усвідомлює, що їх подальший розвиток залежить від результату війни в Україні.

Існує довгий список російських високопосадовців та пропагандистів, які неодноразово робили загрозливі заяви на адресу РК, на що казахстанська влада практично не реагує. Причиною такої поведінки є вищевказана значна залежність Астани від Кремля з багатьох питань. Наприклад, Росія залишається основним торговим партнером РК, товарообіг між двома країнами у 2021 р. становив близько 25 млрд. дол. Для порівняння, товарообіг між США та Казахстаном у 2021 р. складав лише 2,5 млрд. дол. [10].

Найскладнішим для вирішення питанням для РК є значна транзитна залежність від РФ, оскільки через територію останньої на західні ринки транспортується переважний обсяг казахстанської нафти. Протягом 2022 р. Росія під різними приводами чотири рази обмежувала транспортування нафти через Каспійський трубопровідний консорціум. Очевидно, що таким чином Кремль тисне на Казахстан за його відмову підтримати агресивну російську війну проти України.

У відносинах зі США та ЄС були реалізовані різні дипломатичні дії, спрямовані на нерозповсюдження антиросійських санкцій на Казахстан. У результаті, за інформацією МЗС РК, упродовж 2022 р. під прямі чи вторинні санкції не потрапила жодна казахстанська компанія. Крім цього, Казахстан прагне залучити іноземні корпорації, що залишають російський ринок, до продовження своєї діяльності на його території. Як наслідок, більше 20 іноземних компаній вже здійснили релокацію із Росії на казахстанський ринок, а ще десятки таких компаній розглядають подібну пропозицію [6].

Аналітики зазначають зростання дипломатичної активності у відносинах Казахстану, як і інших країн ЦА, з європейськими країнами та ЄС. Зокрема, восени 2022 р. відбулися візити до Центральної Азії голови Європейської ради Ш. Мішеля та верховного представника із закордонних справ та політики безпеки Європейського Союзу Ж. Борреля. К.-Ж. Токаєв, як і його узбецький колега Ш. Мірзійоєв, у листопаді 2022 р. здійснили візити до Парижа, де провели переговори із президентом Франції Е. Макроном із широкого кола питань.

Загалом слід підкреслити зацікавленість більшості ключових зовнішньополітичних гравців у стабільному та сталому розвитку РК. Важливою у цьому відношенні стала заява лідера Китаю Сі Цзіньпіна, озвучена 14 вересня

2022 р., про підтримку суверенітету і територіальної цілісності Казахстану та недопущення втручання будь-яких зовнішніх сил у його внутрішні справи. З аналогічною заявою виступив і президент Туреччини Р.-Т. Ердоган, який здійснив візит до РК у жовтні 2022 р.

Китай поступово зміцнює свої позиції в регіоні ЦА, де Казахстан став найбільшим торговим та інвестиційним партнером для Пекіну. Зокрема, за підсумками 2021 р. двосторонній товарообіг склав більше 17 млрд. дол. Із 40 млрд. дол. китайських інвестицій у країні Центральної Азії половина припадає на Казахстан [11].

Слід зазначити активізацію взаємодії Казахстану із країнами ЦА, у першу чергу з Узбекистаном. Так у грудні 2022 р. К.-Ж. Токаєв відвідав Ташкент із дводенним візитом, під час якого глави держав підписали десятки документів щодо розвитку економічного співробітництва, двосторонньої торгівлі та інвестицій обсягом близько 8 млрд. дол. Проте найголовнішим підсумком візиту стало підписання договору про союзницькі відносини та угоди про демаркацію кордону між двома країнами. Також президенти заявили про наміри наростити більш ніж удвічі взаємний товарообіг, який нині складає близько 5 млрд. дол., та висловилися за зміцнення співпраці щодо спільного використання транскордонних водних ресурсів і ліквідації наслідків екологічної катастрофи на Аральському морі [12]. Очевидно, що активізація співпраці у сферах торгівлі та економіки, енергетики, логістики та охорони навколишнього середовища буде вигідна як Астані, так і Ташкенту. Варто додати, що раніше подібний договір про союзницькі відносини було також підписано між Казахстаном та Киргизстаном.

Таким чином проведений аналіз демонструє наявність складних проблем у внутрішньому розвитку Казахстану та погіршення зовнішньополітичної ситуації як довкола Астани, так і в центральноазійському регіоні загалом. Обіцянки К.-Ж. Токаєва подолати корупцію, провести децентралізацію влади та відкрити громадянам більше можливостей для участі у політиці залишаються нереалізованими. У країні, як і раніше, немає прямих виборів акимів регіонів, політика не стала прозорішою, адміністративно-управлінські реформи, які необхідні для викорінення корупції, не принесли видимих результатів, зміни політичної системи носять косметичний характер. У казахстанському суспільстві відсутні сподівання, що у результаті дострокових парламентських виборів буде сформовано незалежний парламент, оскільки всі партії, які беруть участь у виборчому процесі, є лояльними до влади. Водночас виключення із політичного життя незалежних політичних партій та громадських організацій може викликати ще більше розчарування серед громадян. Здатність К.-Ж. Токаєва реалізувати програму реформ, щоб стабілізувати політичну та соціально-економічну ситуацію в країні, викликає серйозні сумніви як всередині Казахстану, так і за його межами.

Проблеми, які вивели людей на вулиці на початку січня 2022 р., досі так і не вирішено. Протестувальники вимагали реформ і уникнення авторитарних методів управління, які встановилися за Н. Назарбаєва. Проте у цьому відношенні у Казахстані мало що змінилося, незважаючи на обіцянки влади. Тривають страйки робітників, які вимагають підвищення зарплат. Аварії на енергетичних об'єктах свідчать про зношеність інфраструктури, для модернізації якої потрібні мільярди доларів. Владі потрібно вирішувати складні соціальні та економічні проблеми.

В умовах ослаблення російського політичного й економічного впливу в регіоні Центральної Азії, до того ж прискореного міжнародними санкціями проти Москви, та посилення напруженості у зв'язку з агресивною війною Росії проти України, Казахстан прагне до пошуку нових партнерів та поглиблення вже існуючих зв'язків з іншими державами. Астана активно зміцнює відносини з Китаєм, Туреччиною, Європейським Союзом, США, приваблює західні компанії, що пішли з російського ринку, та намагається диверсифікувати торговельні шляхи. Водночас у казахстанському суспільстві наростають сумніви щодо доцільності привілейованого становища Росії у зовнішній політиці РК, з огляду на усвідомлення загроз, які надходять з боку цієї агресивної та непередбачуваної країни.

Список використаних джерел та літератури

1. Токаев подписал закон, отменяющий закон о первом президенте и лишаящий его семью неприкосновенности. *Радио Азаттык*. 16.02.2023. URL: <https://rus.azattyq.org/a/32273209.html>
2. Чеботарев А. Ключевые особенности прошедших внеочередных президентских выборов в Казахстане. *Центр актуальных исследований «Альтернатива»*. 23.11.2022. URL: <http://www.alternativakz.com/index.php?nid=487>
3. «Новый Казахстан» со старыми лицами, или Как под видом выборности переназначили акимов. *Радио Азаттык*. 20.12.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/novyy-kazahstan-so-staryimi-litsami-ili-kak-pod-vidom-vybornosti-perenaznachili-akimov-/32183646.html>
4. Троценко П. «Размазать критиков Токаева». Политолог Димаш Альжанов – о парламентских выборах по новым правилам. *Радио Азаттык*. 13.02.2023. URL: <https://rus.azattyq.org/a/kazakhstan-parliamentary-elections-interview-analyst-dimash-alzhanov/32268308.html>
5. Алимova Е. «Казахстан – это люди». О Токаеве, пятнах на репутации и о том, почему «Новый Казахстан» наступит, хотя к нему не стреляться. *Радио Азаттык*. 24.11.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/o-tokaeve-pyatnah-na-reputatsii-i-o-tom-pochemu-novyy-kazahstan-nastupit-hotya-k-nemu-ne-stremyatsya/32145624.html>
6. Чеботарев А. Казахстан-2022: беспрецедентное соотношение вызовов и возможностей. *Центр актуальных исследований «Альтернатива»*. 12.01.2023. URL: <http://www.alternativakz.com/index.php?nid=496>
7. Алимova Е. Казахстан обновил военную доктрину. Это реакция на вторжение России в Украину? *Радио Азаттык*. 29.10.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/review-kazakhstan-updates-military-doctrine/32106563.html>

8. Председательство Казахстана в ЕАЭС: Токаев назвал пять основных вопросов, требующих решения. *Власть*. 19.01.2021. URL: <https://vlast.kz/novosti/43423-predsedatelstvo-kazahstana-v-eaes-tokaev-nazval-pat-osnovnyh-voprosov-trebuusih-resenia.html>
9. Курyleв К., Малышев Д., Станис Д. Страновое измерение процессов евразийской интеграции в СНГ. *Мировая экономика и международные отношения*. 2022. Том 66. № 1. С. 119-128.
10. Алимova Е. Между «нападающей на соседей» Россией и «забывчивым» Западом: подводя итоги внешней политики Казахстана. *Радио Азаттык*. 26.12.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/mezhdu-napadayuschey-na-sosedey-rossiey-i-zabyvchivym-zapadom-podvodya-itogi-vneshney-politiki-kazahstana/32191081.html>
11. Шегирбаев О. Казахстанско-китайское инвестиционное сотрудничество в рамках инициативы «Пояса и Пути». *Россия и новые государства Евразии*. 2022. № III (LVI). С. 72-83.
12. Куанышбек Кари. Визит Токаева в Ташкент: свет и тень в отношениях двух стран. *Радио Азаттык*. 25.12.2022. URL: <https://rus.azattyq.org/a/32192614.html>

References

1. Tokaev podpisal zakon, otmenjajushhij zakon o pervom prezidente i lishajushhij ego sem'ju neprikosnovennosti [Tokayev signed a law repealing the law on the first president and depriving his family of immunity]. *Radio Azattyk*. 16.02.2023. [Online]. Available from: <https://rus.azattyq.org/a/32273209.html> [In Russian].
2. Chebotarev, A. (2022). Kljuchevye osobennosti proshedshih vneocherednyh prezidentskih vyborov v Kazahstane [Key features of the past early presidential elections in Kazakhstan]. *Centr aktual'nyh issledovanij "Al'ternativa"* [Center for Contemporary Research "Alternative"]. 23.11.2022. [Online]. Available from: <http://www.alternativakz.com/index.php?nid=487> [In Russian].
3. "Novyj Kazahstan" so starymi licami, ili Kak pod vidom vybornosti perenaznachili akimov ["New Kazakhstan" with old faces, or How akims were reappointed under the guise of election]. *Radio Azattyk*. 20.12.2022. [Online]. Available from: <https://rus.azattyq.org/a/novyj-kazahstan-so-starymi-litsami-ili-kak-pod-vidom-vybornosti-perenaznachili-akimov-/32183646.html> [In Russian].
4. Trocenko, P. (2022). "Razmazat' kritikov Tokaeva". Politolog Dimash Al'zhanov – o parlamentskih vyborah po novym pravilam ["Smear Tokaev's Critics". Political scientist Dimash Alzhanov talks about parliamentary elections under the new rules]. *Radio Azattyk*. 13.02.2023. [Online]. Available from: <https://rus.azattyq.org/a/kazahstan-parliamentary-elections-interview-analist-dimash-alzhanov/32268308.html> [In Russian].
5. Alimova, E. (2022). "Kazahstan – jeto ljudi". O Tokaevе, pjatnah na reputacii i o tom, pochemu «Novyj Kazahstan» nastupit, hotja k nemu ne streljat'sja ["Kazahstan is people". About Tokayev, spots on his reputation and why the "New Kazakhstan" will come, although you can't shoot at him]. *Radio Azattyk*. 24.11.2022. [Online]. Available from: <https://rus.azattyq.org/a/o-tokaevе-pyatnah-na-reputacii-i-o-tom-pochemu-novyj-kazahstan-nastupit-hotja-k-nemu-ne-stremyatsya/32145624.html> [In Russian].
6. Chebotarev, A. (2023). Kazahstan-2022: besprecedentnoe sootnoshenie vyzovov i vozmozhnostej [Kazahstan 2022: an unprecedented balance of challenges and opportunities]. *Centr aktual'nyh issledovanij "Al'ternativa"* [Center for Contemporary Research "Alternative"]. 12.01.2023. [Online]. Available from: <http://www.alternativakz.com/index.php?nid=496> [In Russian].
7. Alimova, E. (2022). Kazahstan obnovil voennuju doktrinu. Jeto reakcija na vtorzhenie Rossii v Ukrainu? [Kazahstan has updated its military doctrine. Is this a reaction to Russia's invasion of Ukraine?]. *Radio Azattyk*. 29.10.2022. [Online]. Available from: <https://rus.azattyq.org/a/review-kazahstan-updates-military-doctrine/32106563.html> [In Russian].

8. Predsedatel'stvo Kazahstana v EAJeS: Tokaev nazval pjat' osnovnyh voprosov, trebujushhih reshenija [Kazakhstan's chairmanship in the EAEU: Tokayev named five main issues that need to be addressed]. *Vlast'* [Power]. 19.01.2021. [Online]. Available from: <https://vlast.kz/novosti/43423-predsedatelstvo-kazahstana-v-eaes-tokaev-nazval-pat-osnovnyh-voprosov-trebuusih-resenia.html> [In Russian].
9. Kurylev, K., Malyshev, D., Stanis, D. (2022). Stranovoe izmerenie processov evrazijskoj integracii v SNG [Country dimension of Eurasian integration processes in the CIS]. *Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija* [World Economy and International Relations], vol. 66, 1, pp. 119-128. [In Russian].
10. Alimova, E. (2022). Mezhdu "napadajushhej na sosedej" Rossiej i "zabyvchivym" Zapadom: podvodja itogi vneshnej politiki Kazahstana [Between "attacking neighbors" Russia and the "forgetful" West: summing up Kazakhstan's foreign policy]. *Radio Azattyk*. 26.12.2022. [Online]. Available from: <https://rus.azattyq.org/a/mezhdu-napadayuschej-na-sosedej-rossiej-i-zabyvchivym-zapadom-podvodja-itogi-vneshnej-politiki-kazahstana/32191081.html> [In Russian].
11. Shegirbaev, O. (2022). Kazahstansko-kitajskoe investicionnoe sotrudnichestvo v ramkah iniciativy "Pojasa i Puti" [Kazakh-Chinese investment cooperation in the framework of the Belt and Road Initiative]. *Rossija i novye gosudarstva Evrazii* [Russia and the new states of Eurasia], III (LVI), pp. 72-83. [In Russian].
12. Kuanyshbek Kari (2022). Vizit Tokaeva v Tashkent: svet i ten' v otnoshenijah dvuh stran [Tokayev's visit to Tashkent: light and shadow in relations between the two countries]. *Radio Azattyk*. 25.12.2022. [Online]. Available from: <https://rus.azattyq.org/a/32192614.html> [In Russian].

Demenko O. Problems and Prospects of Development Republic of Kazakhstan in Modern Conditions.

The article analyzes the peculiarities of the domestic and foreign policy of the Republic of Kazakhstan in modern conditions. The presence of complex problems in the political and socio-economic development of Kazakhstan and the complication of the geopolitical situation both around this country and in the Central Asian region in general have been established. It was found out that President K.-Zh. Tokayev, in order to strengthen his position, is carrying out a reset of power by making changes to the Constitution, holding early presidential and parliamentary elections and updating local administrations. As a result, the process of power transition ended in the country, and the first president, N. Nazarbayev, lost his status and influence on political processes. It was established that the promises of K.-Zh. Tokayev to implement a program of socio-economic reforms, reduce corruption, decentralize power and open more opportunities for citizens to participate in politics remain unfulfilled.

Responding to Russia's war against Ukraine and the events of January 2022, Kazakhstan updated its military doctrine, which now emphasizes the need to strengthen border protection and counter internal threats. In foreign policy, Kazakhstan continues to declare multi-vector and pragmatism, adhering to the policy of neutrality and preventing its own involvement in international conflicts. Astana strives to find new partners and deepen existing ties with other states. At the same time, doubts are growing in Kazakh society about the expediency of Russia's privileged position in Kazakhstan's foreign policy, given the awareness of the threats coming from this aggressive and unpredictable country.

Keywords: *Central Asia, Republic of Kazakhstan, foreign policy, Russian aggression, transition of power, socio-economic situation.*